

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของ
คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ*

LEGAL MEASURES REGARDING DISSOLUTION OF POLITICAL PARTIES AND
THE REVOCATION OF THE RIGHT TO RUN FOR ELECTION THE PARTY EXECUTIVE
COMMITTEE BY THE CONSTITUTIONAL COURT

ประจักษ์ สุขชุม*, รัฐชญา ฤาแรง

Pracham Sookchum*, Radchada Lurang

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ปทุมธานี ประเทศไทย

Graduate School, Western University, Pathum Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: prachamsukchom@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กับของต่างประเทศ โดยศึกษาเอกสารจากตัวบทกฎหมาย ตำราทางวิชาการ บทความ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม ซึ่งใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ นักวิชาการ 2 นักกฎหมาย ผู้บริหารพรรคการเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และ ประชาชน จากการศึกษาพบว่า มีปัญหาที่สำคัญ 4 ประการ คือ จากการศึกษาพบว่า มีปัญหาที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) คำวินิจฉัยสั่งยุบพรรคการเมืองไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน 2) การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองโดยไม่พิจารณาข้อเท็จจริงเฉพาะราย ไม่สอดคล้องกับหลักความรับผิดชอบเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิด ซึ่งควรเป็นไปตามหลักทั่วไปของกฎหมายอาญา 3) การตีความบทบัญญัติของกฎหมายเลือกตั้งให้กรรมการบริหารพรรคต้องรับผิดชอบในการกระทำของบุคคลอื่น โดย “ไม่อาจโต้แย้ง” เป็นอย่างอื่นได้นั้นไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม และ 4) การยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญไม่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติว่าด้วยการสั่งห้ามและยุบพรรคการเมืองของที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโลก (Bureau of WCCJ) ครั้งที่ 21 ผู้วิจัยจึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 211 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 132 มาตรา 134 มาตรา 138 และมาตรา 140 เพื่อปรับปรุงให้การบริหารประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใสมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การยุบพรรคการเมือง, การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง, กรรมการบริหารพรรคการเมือง, ศาลรัฐธรรมนูญ

Abstract

This research article aims to examine the concepts, theories, previous studies, and legal measures concerning the dissolution of political parties and the revocation of electoral rights of political party executives as adjudicated by the Constitutional Court of the Kingdom of Thailand under the 2017 Constitution, in comparison with international practices. The study is based on documentary research, including legal provisions, academic textbooks, scholarly articles, and electronic media. A qualitative research methodology was employed, with data collected through focus group discussions and in-depth interviews with key informants, including academics, legal scholars, political party executives, members of the House of Representatives, and members of the public. The findings reveal four significant issues: 1) The Constitutional Court's rulings on party dissolution do not align with the principle of proportionality; 2) The revocation of electoral rights of party executives without considering individual circumstances is inconsistent with the principle of individual criminal responsibility, which is fundamental in criminal law; 3) The interpretation of election laws that imposes absolute liability on party executives for the actions of others, without the possibility of rebuttal, contradicts the rule of law; and 4) The practice of dissolving political parties by the Constitutional Court does not conform to international standards, particularly the guidelines adopted at the 21st Bureau Meeting of the World Conference on Constitutional Justice (WCCJ). Based on these findings, the study proposes amendments to Section 211 of the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017) and to Chapter 7 (Sections 132, 134, 138, and 140) of the Organic Act on the Election of Members of the House of Representatives B.E. 2561 (2018), to enhance the efficiency, transparency, and fairness of governance in Thailand.

Keywords: Dissolution of a Political Party, Disenfranchisement, Party Executive Committee, Constitutional Court

บทนำ

ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมนั้น พรรคการเมือง (Political Party) มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นพาหนะ (Vehicle) ที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อน “วิถีชีวิตการเมือง” ของประเทศ (สิริกร สายสิน, 2560) ดังนั้น รัฐธรรมนูญของรัฐประชาธิปไตยเสรีนิยมจึงได้บัญญัติเกี่ยวกับพรรคการเมืองไว้ในรัฐธรรมนูญและหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ในการรับรองคุ้มครองเสรีภาพของพลเมืองที่มีความคิดเห็นคล้ายกัน หรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม (กนก วงศ์ตระหง่าน, 2536) รวมกลุ่มกันจัดตั้งพรรคการเมืองได้ เพื่อนำเสนอนโยบายการบริหารประเทศต่อผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ถึงแม้จะเป็นที่ยอมรับว่าพรรคการเมืองนั้นเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญต่อระบบประชาธิปไตยอย่างยิ่ง แต่รัฐธรรมนูญของประเทศประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมบางประเทศก็ยังมีบทบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญห้ามพรรคการเมืองดำเนิน

กิจกรรมบางประการ (Ban of Political Party) หรือยุบเลิกพรรคการเมือง (Dissolution of Political Party) อย่างถาวร และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองสามารถกระทำได้ หากมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายระดับพระราชบัญญัติให้อำนาจไว้ แต่การกระทำต่อพรรคการเมืองดังกล่าวควรจะสามารถทำได้เมื่อเป็นกรณีจำเป็นที่สุดในการปกป้องหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยให้ดำรงอยู่รอดเท่านั้น เพราะการห้ามพรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมบางประการหรือยุบเลิกพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นเป็นการทำลายสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนอย่างรุนแรง เพราะเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองและการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนนั้นเป็น “สิทธิโดยปริยาย (Implied Right)” ที่เกิดขึ้นพร้อมกับ “เสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression)” ของประชาชน (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2542) ตลอดจนเป็นการทำลายความเข้มแข็งของพรรคการเมือง ในฐานะที่พรรคการเมืองถือว่าเป็นฐานรากอันมั่นคงของระบบการเมืองการปกครองแบบ “ประชาธิปไตยผ่านผู้แทน (Representative Democracy)” กล่าวคือ หากพรรคการเมืองใดได้รับเสียงข้างมากจากประชาชนในการเลือกตั้ง พรรคการเมืองนั้นก็จะมีสิทธิจัดตั้งรัฐบาลเพื่อเข้าไปอำนวยการปกครองประเทศตามนโยบายของพรรคที่ได้ประกาศไว้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ส่วนพรรคการเมืองที่ได้รับเสียงข้างน้อยก็จะทำหน้าที่เป็นพรรคการเมืองฝ่ายค้าน คอยควบคุมตรวจสอบการทำงานของพรรครัฐบาล เพื่อให้การบริหารประเทศดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์กับประชาชนให้มากที่สุด (ปริญญญา ศรีเกตุ, 2560)

สำหรับราชอาณาจักรไทย เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีผลใช้บังคับได้มีการร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ใช้บังคับให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจยุบพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองได้ตาม “มาตรา 66 1) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ 2) กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ 3) กระทำการอันเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมายหรือสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และ 4) กระทำการฝ่าฝืนมาตรา 23 บรรคหนึ่ง มาตรา 52 หรือมาตรา 53” ต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้สิ้นสุดลง ทำให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญสิ้นสุดลงไปด้วย เมื่อได้มีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมืองใช้บังคับ ได้นำบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 ไปบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2561 มาตรา 92 ส่วนบทบัญญัติเกี่ยวกับการกระทำของผู้รับสมัครรับเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 237 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 103 ได้นำไปบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 132 ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมือง และมีคำสั่งเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเช่นเดียวกัน (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2568)

คำสั่งศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองข้างต้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้เหตุผลว่า ถือได้ว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ได้ซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ และเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรือขัดต่อกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองและขัดต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จากกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยอาศัยเสียงข้างมากของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น พบว่า แม้การกระทำที่เป็นเหตุให้ยุบพรรคจะเกิดจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือกรรมการบริหารพรรคเพียงคนเดียว มิใช่จากนโยบายหรือมติของพรรคโดยรวม แต่กลับส่งผลให้พรรคการเมืองทั้งพรรคต้องถูกยุบ และกรรมการบริหารพรรคคนอื่น ๆ ซึ่งมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกรณีนี้นั้นต้องถูกตัดสิทธิทางการเมืองไปด้วย (ชรินทร์ สันประเสริฐ, 2554) นอกจากนี้ ประชาชนซึ่งเป็นสมาชิกพรรคและไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องใด ๆ ยังต้องสูญเสียสถานภาพความเป็นสมาชิกพรรคโดยปริยาย ซึ่งเป็นผลกระทบในวงกว้างที่น่าเป็นห่วง ผู้วิจัยเห็นว่าการวินิจฉัยลักษณะดังกล่าวอาจสะท้อนถึงช่องว่างหรือข้อจำกัดในกระบวนการตีความกฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับหลักนิติธรรม หลักประชาธิปไตยเสรีนิยม และหลักการสากลที่ประเทศไทยยึดถือและมีพันธกรณีตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความชอบธรรมของกระบวนการยุติธรรมและระบบพรรคการเมืองไทยในภาพรวม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาประเด็นดังกล่าวอย่างละเอียด เพื่อวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของการวินิจฉัยในลักษณะนี้กับบริบทของระบอบประชาธิปไตยไทย และเปรียบเทียบกับแนวทางของประเทศอื่นที่ยึดมั่นในหลักนิติรัฐและสิทธิมนุษยชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี คำพิพากษา มาตรการทางกฎหมาย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญกรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิดทั้งของต่างประเทศ และของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ กรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิดว่ามีปัญหาอย่างไร และควรแก้ไขข้อกฎหมายอย่างไร
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกฎหมายของราชอาณาจักรไทย กฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ กรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิดว่ามีปัญหาเหมือน หรือต่างกันหรือไม่
4. เพื่อศึกษาและค้นพบมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ กรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิด ที่มีความเหมาะสมเพื่อนำมาแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย เพื่อเป็นที่ยอมรับ นำเชื่อถือ และให้ทัดเทียมนานาอารยประเทศมากยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิจัยเอกสาร (Document Research) รัฐธรรมนูญของต่างประเทศ รัฐธรรมนูญของประเทศไทย ตั๋วบทกฎหมาย ตำราทางวิชาการ งานวิจัย บทความวารสาร หรือนิตยสารทางกฎหมาย สถิติทางคดี พระราชบัญญัติ เอกสารต่าง ๆ โดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ นักการเมือง และผู้บริหารพรรคการเมือง เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี มาตรการทางกฎหมาย สถิติทางคดีของศาล เอกสารบทความพระราชบัญญัติ งานวิจัยที่เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญแล้วนำมาตั้งคำถาม
2. จัดทำเอกสารสนทนากลุ่ม ที่ประกอบด้วย ประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และประกอบไปด้วยคำถาม 3 ลักษณะ คือ คำถามนำ คำถามหลัก และคำถามเพื่อสรุป
3. สร้างแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) ที่ได้จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดของการวิจัยแล้วนำไปเสนอต่อคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสม เมื่อได้รับการอนุมัติแล้วจึงนำไปเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เอกสารการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งมีแนวคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย มีลักษณะเป็นเค้าโครง หรือหัวข้อการสนทนา ที่มีความยืดหยุ่นได้ เป็นเพียงแนวคำถามคร่าว ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ หรือการสนทนาให้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกถึงเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งผู้ศึกษาดำเนินการตามความเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัยโดยเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดแล้วนำมาวิเคราะห์ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายจากนั้นนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาสรุปและจัดทำเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล แหล่งปฐมภูมิ มีการเก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่างโดยปฏิบัติ ดังนี้

1. ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี รวมทั้งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัยและกระบวนการวิจัย
2. ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตแนะนำตัวและขออนุญาตเก็บข้อมูล จากมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น เสนอต่อบุคคลคน เจ้าของกิจการและหน่วยงานที่จะเชิญมาร่วมสนทนากลุ่มและการเข้าไปขอสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

3. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการดังต่อไปนี้ คือ

3.1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) คือ การรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากการสนทนากับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นกลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่มจะได้มาจากการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่นักวิจัยกำหนด ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้คำตอบตรงประเด็นและสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้มากที่สุด

3.2 การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) คือ สัมภาษณ์ประชากรและกลุ่มตัวอย่างโดยเรียงลำดับประเด็นคำถามตามแบบฟอร์มสัมภาษณ์เชิงลึก

3.3 บันทึกการสนทนาในกระดาษ เครื่องบันทึกภาพ และเครื่องบันทึกเสียง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์สภาพปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ

2. วิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากร โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกมาศึกษาวิเคราะห์ความเห็นและข้อเสนอแนะในประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนดในแบบสัมภาษณ์

3. วิเคราะห์ผลการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกคิดเป็นร้อยละ โดยแบ่งเป็น 5 ส่วน คือ 1) ข้อมูลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ 2) ข้อมูลความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ท้าวิจัย 3) ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาในเรื่องที่ท้าวิจัย รวมทั้งความเหมาะสมในการแก้ไขปัญห 4) ข้อมูลเกี่ยวกับความร่วมมือและแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 5) ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. ผลศึกษาแนวคิด ทฤษฎี คำพิพากษา มาตรการทางกฎหมาย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ กรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิดทั้งของต่างประเทศ และของประเทศไทย พบว่า การยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคในประเทศไทยยังมีปัญหาในด้านความสอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน โดยศาลรัฐธรรมนูญมีแนวโน้มใช้บทบัญญัติที่ตีความกว้าง และใช้มาตรการรุนแรง เช่น การยุบพรรคหรือการเพิกถอนสิทธิทางการเมืองเป็นระยะเวลานาน (5 ถึง 10 ปี) โดยไม่มีมาตรการที่เบากว่าหรือไม่เปิดโอกาสให้มีการแก้ไขปรับปรุงก่อน นอกจากนี้ ยังพบว่า คำวินิจฉัยในมาตรา 63 แสดงให้เห็นถึงการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกว่าและมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนน้อยกว่า ในขณะที่แนวทางของต่างประเทศ เช่น เยอรมนี สหรัฐอเมริกา หรือเกาหลีใต้ การยุบพรรคการเมืองถือเป็นมาตรการขั้นสุดท้ายที่ใช้ในกรณีที่มิได้มีหลักฐานชัดเจนว่าพรรคการเมืองนั้นมีพฤติกรรมเป็นภัยจริงต่อระบอบประชาธิปไตย และศาลในประเทศเหล่านั้นจะพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยให้ความสำคัญกับเจตนา ผลกระทบ และทางเลือกที่เบากว่า รวมถึงเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองได้ชี้แจงหรือแก้ไขพฤติกรรมก่อนจะนำไปสู่การยุบพรรคหรือเพิกถอนสิทธิทางการเมืองของกรรมการพรรค นอกจากนี้ ยังพบว่า มาตรการของประเทศไทยยังขาดความสมดุลระหว่างการปกป้องระบอบประชาธิปไตยกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน จึงควรมีการปรับปรุงทั้งในเชิงกฎหมายและแนวปฏิบัติของศาล โดยการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการวินิจฉัยคดี การนำหลักความได้สัดส่วนมาใช้

อย่างจริงจัง และการเปิดโอกาสให้มีมาตรการที่เบากว่าเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ระบบการเมืองของไทยพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยที่แท้จริงและยั่งยืน โดยไม่ใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือในการตัดสิทธิหรือทำลายฝ่ายการเมืองที่เห็นต่าง

2. ผลการศึกษาถึงปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญกรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิดว่ามีปัญหาอย่างไร และควรแก้ไขข้อกฎหมาย พบว่า กลไกทางกฎหมายในปัจจุบันยังขาดความสอดคล้องกับหลักนิติธรรม หลักประชาธิปไตย และหลักความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางการเมือง โดยเฉพาะในประเด็นการลงโทษกรรมการบริหารพรรคแบบเหมารวม ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด โดยการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีผลให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคทุกคนในกรณียุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 93 ถือเป็นปัญหาหลัก โดยบทบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้กรรมการบริหารพรรคทั้งหมดต้องถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นระยะเวลา 10 ปี โดยไม่ได้พิจารณาว่ากรรมการแต่ละรายมีบทบาท หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเพียงใด ซึ่งขัดต่อหลักการพื้นฐานของกฎหมายอาญาและสิทธิมนุษยชน ที่กำหนดให้ลงโทษเฉพาะผู้ที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดเท่านั้นจากข้อค้นพบดังกล่าว จึงเห็นว่าควรมีการแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 93 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 โดยเพิ่มเติมเงื่อนไขให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแยกความรับผิดชอบเป็นรายบุคคล และใช้หลักความได้สัดส่วนในการกำหนดโทษแก่กรรมการบริหารพรรคที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอย่างแท้จริงเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีความเป็นธรรมมากขึ้น ลดการละเมิดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และส่งเสริมให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปตามหลักนิติธรรมและประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

3. ผลศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกฎหมายของราชอาณาจักรไทย กฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญกรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิด พบว่า กฎหมายไทยในเรื่องการยุบพรรคและเพิกถอนสิทธิของกรรมการบริหารพรรคมีลักษณะเด็ดขาดและรวมศูนย์อำนาจในการวินิจฉัย โดยมีแนวโน้มขัดกับหลักนิติธรรมในด้านการรับผิดชอบบุคคลและความได้สัดส่วนของโทษ ขณะที่ประเทศที่มีระบบตุลาการประชาธิปไตยเข้มแข็งให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล และใช้มาตรการยุบพรรคอย่างระมัดระวังและจำกัด ดังนั้นการพัฒนากฎหมายไทยจึงควรมุ่งไปสู่การปรับปรุงกลไกให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม โดยเฉพาะในเรื่องการเปิดช่องให้พิจารณาเป็นรายบุคคล ให้โอกาสต่อสู้คดี และให้ศาลมีดุลยพินิจในการวินิจฉัยตามพฤติการณ์ของแต่ละกรณี ไม่ใช่บทลงโทษแบบเหมาเข่งที่อาจละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลโดยไม่เป็นธรรม

4. ผลการศึกษาและค้นพบมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ กรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิด ที่มีความเหมาะสมเพื่อนำมาแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย เพื่อเป็นที่ยอมรับ น่าเชื่อถือ พบว่า บทบัญญัติทางกฎหมายที่ใช้บังคับในอดีตตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550 รวมทั้งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ยังมีข้อจำกัดและความไม่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติสากลที่ได้รับการยอมรับ เช่น แนวทางที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโลก (Bureau of WCCJ) ได้เสนอไว้ในที่ประชุมครั้งที่ 21 ซึ่งเน้นความสำคัญของหลักความได้สัดส่วนและหลักความรับผิดชอบโดยข้อกฎหมายไทยยังคงใช้มาตรการยุบพรรคและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคแบบเหมารวมโดยไม่พิจารณารายบุคคลอย่างละเอียด ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและส่งผลกระทบต่อสิทธิทางการเมืองของบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดจริง นอกจากนี้บทบัญญัติของกฎหมายยังมีลักษณะกว้างและคลุมเครือ เปิดช่องให้มีการตีความและปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับหลักนิติรัฐและหลักสิทธิมนุษยชน ด้วยเหตุนี้ ผลการศึกษาจึงเสนอให้มีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะมาตรา 93 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ให้มีการพิจารณาโทษอย่างเป็นรายกรณี โดยใช้หลักความรับผิดชอบและหลักความได้สัดส่วนในการกำหนดมาตรการ รวมถึงเพิ่มทางเลือกมาตรการที่เหมาะสมและความยืดหยุ่น เช่น การสั่งยุติการกระทำผิดหรือการจำกัดบทบาทเฉพาะบุคคลก่อนที่จะใช้มาตรการยุบพรรค เพื่อสร้างความเป็นธรรม ส่งเสริมความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรมทางการเมือง และรักษาเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตยไทยอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

1. คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญโดยอาศัยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 นั้นไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน เนื่องจากการยุบพรรคการเมืองยังไม่สอดคล้องกับหลักการยุบพรรคการเมืองที่ได้รับการยอมรับในประเทศประชาธิปไตยและยังไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศด้วย ถ้อยคำที่บัญญัติไว้ในกฎหมายมีลักษณะกว้างขวาง ไม่เฉพาะเจาะจง จึงเกิดกรณีที่มีการตีความแบบขยายความส่งผลให้เห็นว่า เป็นการตีความที่ไม่สอดคล้องกับหลักนิติรัฐ หลักการตีความรัฐธรรมนูญและขัดกับหลักตรรกะ รวมทั้งยังมีผลเป็นการลิดรอนสิทธิมนุษยชน เห็นควรว่า ควรมีการกำหนดให้มีการวางหลักปฏิบัติให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแยกความรับผิดชอบระหว่างการกระทำของหัวหน้าพรรค กรรมการบริหารพรรค และผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคกับการยุบพรรคการเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน ทั้งนี้ เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประเทศ จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 132 วรรคสาม และหมวด 8 บทกำหนดโทษให้เหมาะสม (บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, 2542) และยังไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรยุทธ วุฒิจาม ที่ทำวิจัยเรื่อง การยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมติเสียงข้างมากธรรมดา โดยผลการวิจัยพบว่า การยุบพรรคการเมืองของประเทศไทยมีปัญหาที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) มีเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองที่มากเกินไปและเป็นเหตุที่ไม่ร้ายแรง และ 2) ศาลรัฐธรรมนูญใช้เพียงมติเสียงข้างมากธรรมดาสั่งยุบพรรคการเมืองได้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่า ควรแก้ไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองมาตรา 91 และการลั่นสภาพรรคการเมือง มาตรา 92 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง ซึ่งเป็นเหตุไม่ร้ายแรง และมีมากเกินไป ดังนั้นควรมีการแก้ไขมาตรา 92 ให้คงไว้

เฉพาะ (1) - (2) และยกเลิก (3) - (13) ในส่วนของมติในการยุบพรรคการเมืองตามที่ใช้เสียงข้างมากธรรมดา ควรแก้ไขรัฐธรรมนูญ ปี 2560 มาตรา 211 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมากเด็ดขาด เพื่อให้การยุบพรรคการเมืองทำได้ง่ายขึ้น (วรยุทธ วุฒิจาม, 2564)

2. การพิจารณากรณีเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 โดยไม่พิจารณาข้อเท็จจริงเป็นการเฉพาะราย (Principle of Exclusive Liability of the Offender) เนื่องจากปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ได้กำหนดมาตรการอื่น ๆ นอกเหนือจากการยุบพรรคการเมือง อาทิ การสั่งให้หัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรคทั้งคณะหรือบางคนพ้นจากตำแหน่ง การสั่งห้ามติ หรือข้อบังคับพรรคการเมืองเป็นอันยกเลิกไป เห็นควรว่า ควรมีการกำหนดให้มีหลักกฎหมายเกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นการเฉพาะรายกับหลักความรับผิดชอบเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิด เพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญที่ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย โดยห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ซึ่งหมายความว่ารัฐจะต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่มีสาระสำคัญอย่างเดียวกันให้เหมือนกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่มีสาระสำคัญต่างกันตามความเหมาะสม ตามแนวทางของราชอาณาจักรสเปน ซึ่งหากมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองแล้ว ผู้บริหาร กรรมการ และสมาชิกพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปยังคงมีสิทธิเลือกตั้งและสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้ง โดยสามารถไปลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองอื่นได้ จึงควรแก้ไข เพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 134 และมาตรา 136 วรรคสอง เกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นการเฉพาะรายกับหลักความรับผิดชอบเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิดตามหลักกฎหมายทั่วไปของกฎหมายอาญา เพื่อสร้างความมั่นใจว่าการกระบวนการทางกฎหมายเป็นไปอย่างสุจริต เที่ยงธรรม และเป็นที่ยอมรับของประชาชนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิชัย พานู ผลวิจัยพบว่าการกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าพนักงานของรัฐยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นมาตรการของรัฐเพื่อป้องปรามการทุจริตผ่านการตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ยื่น ความผิดฐานไม่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินหรือยื่นด้วยความไม่จริงใจเป็นความผิดเพราะมีกฎหมายกำหนดไว้ให้เป็นความผิด การลงโทษเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองตลอดชีวิตจึงเป็นการขัดต่อหลักการว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ ไม่ได้สัดส่วนกับความผิดตามหลักความได้สัดส่วน และไม่เป็นไปตามหลักว่าด้วยความจำเป็นและกฎหมายการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส และสหราชอาณาจักร ไม่ปรากฏว่ามีบทลงโทษให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและสิทธิดำรง (อภิชัย พานู, 2567)

3. การตีความบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 กรณีที่กรรมการบริหารพรรคต้องรับผิดชอบในการกระทำของบุคคลอื่นโดย “ไม่อาจโต้แย้ง” ไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ด้วยเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยวางหลักไว้ในกรณียุบพรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และพรรคพลังประชาชน ว่าเมื่อมีกรณีต้องยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 วรรคสองของรัฐธรรมนูญ และมาตรา 103 วรรคสองของกฎหมายเลือกตั้งแล้ว ย่อมส่งผลให้หัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งตามไปด้วย เพราะถือว่าเป็นบทบังคับเด็ดขาดที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจวินิจฉัยเป็นอย่างอื่นได้ เป็นการตีความบทบัญญัติรัฐธรรมนูญสอดคล้องกับหลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐหรือไม่ ตามหลักนิติธรรม เห็นควร กำหนดให้กรรมการบริหารพรรคสามารถใช้สิทธิโต้แย้งความผิดที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองได้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมซึ่งเป็นหลักที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่มีอยู่แล้วตามสภาพธรรมชาติและรับรองไว้แล้วชัดเจนในรัฐธรรมนูญ บุคคลย่อมไม่ต้องรับผิดชอบทางกฎหมายในการกระทำของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นความผิดเฉพาะของบุคคลผู้กระทำ จึงเป็นความยุติธรรมที่เป็นพื้นฐานของหลักคุณนิติกระบวนการ ตามแนวทางของสาธารณรัฐตุรกี ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐตุรกีจะใช้ระบบไต่สวนในการเปิดโอกาสให้พรรคการเมือง และอัยการสูงสุดนำเสนอข้อเท็จจริงและการโต้แย้งด้วยวาจาได้ จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 138 โดยกำหนดให้กรรมการบริหารพรรคสามารถใช้สิทธิโต้แย้งความผิดที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองได้ เพื่อสามารถป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำหรือคำสั่งที่ผิดกฎหมาย (กระมล ทองธรรมชาติ, 2524) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Merse, Y. ที่กล่าวว่าแนวทางในการตัดสินซึ่งปรากฏให้เห็นในศาลรัฐธรรมนูญของยุโรปหลายประเทศ รวมถึงศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป กลับมีปัญหาอยู่ไม่น้อย เพราะมักเพิกเฉยต่อองค์ประกอบสำคัญของพรรคการเมือง นั่นคือ โครงสร้างภายในของพรรค บทความนี้เสนอว่า พรรคการเมืองควรมีความเป็นประชาธิปไตยไม่เพียงแคในด้านเป้าหมายหรือกิจกรรมภายนอกเท่านั้น แต่ยังต้องมีโครงสร้างภายในที่เป็นประชาธิปไตยด้วย (Merse, Y., 2006)

4. การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 ยังไม่สอดคล้องและขัดกันกับแนวทางการปฏิบัติว่าด้วยการสั่งห้ามและยุบพรรคการเมืองของที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโลก (Bureau of WCCJ) ครั้งที่ 21 เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญไทยเข้าร่วมประชุมใหญ่ของคณะกรรมการเวนิซแห่งคณะมนตรีแห่งยุโรป (The Venice Commission of The Council of Europe) เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2567 ที่เมืองเวนิซ สาธารณรัฐอิตาลี ซึ่งที่ประชุมได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติว่าด้วยการสั่งห้ามและยุบพรรคการเมืองถึงหลักปฏิบัติ หากจำเป็นที่จะต้องยุบพรรคการเมืองจะทำได้ต่อเมื่อพรรคการเมืองสนับสนุนการใช้ความรุนแรงเพื่อล้มล้างระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ เห็นควรว่า ควรกำหนดแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง ตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญสอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติว่าด้วยการสั่งห้ามและยุบพรรคการเมืองของที่ประชุมตุลาการ

ศาลรัฐธรรมนูญโลก (Bureau of WCCJ) ครั้งที่ 21 เพื่อเสริมสร้างความเป็นสากลและมีมาตรฐานของกระบวนการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองในราชอาณาจักรไทย รวมถึงสร้างความเชื่อมั่นต่อหลักนิติธรรมและประชาธิปไตยในระดับสากล (ไพจิตร ปุญญพันธ์, 2538) จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 132 วรรคห้า และมาตรา 140 วรรคสี่ เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองเป็นแนวทางปฏิบัติ โดยแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติว่าด้วยการสั่งห้ามและยุบพรรคการเมืองของที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโลก (Bureau of WCCJ) ครั้งที่ 21 ซึ่งคณะกรรมการเวนิสแห่งคณะมนตรีแห่งยุโรป เพื่อให้มั่นใจว่ากฎหมายสอดคล้องกับมาตรฐานสากลในปัจจุบันและแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด รวมถึงปรับปรุงขั้นตอนและแก้ไขช่องโหว่หรือความไม่สอดคล้องที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิชัย หล่อตระกูล ที่กล่าวไว้ว่า การยุบพรรคการเมือง เป็นมาตรการตามรัฐธรรมนูญที่ควบคุมและคุ้มครองมิให้พรรคการเมืองแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองการปกครองประเทศ เพื่อล้มล้างการปกครอง หรือกระทำให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยไม่สุจริตและเที่ยงธรรม อย่างไรก็ดี แม้จะเป็นการบัญญัติกฎหมายเพื่อปกป้องมิให้มีการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ผลที่เกิดขึ้นกลับส่งผลให้พรรคการเมืองถูกยุบ หัวหน้าพรรค และกรรมการบริหารพรรคถูกตัดสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพ จนอาจกระทบต่อการปกป้องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้อีกทางหนึ่ง จึงควรทำการศึกษาเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและความจำเป็นต่อการลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยไม่ขัดหรือแย้งกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ (สุทธิชัย หล่อตระกูล, 2566)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ สรุปได้ว่าระบอบประชาธิปไตยของไทยพรรคการเมืองถือเป็น “เครื่องมือกลาง” ที่ประชาชนใช้แสดงออกทางการเมือง เสนอแนวคิด นโยบาย แข่งขันทางเลือก และตรวจสอบอำนาจรัฐ แต่เมื่อพรรคการเมืองถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดเงื่อนไขทางกฎหมาย เช่น ทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง หรือขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เช่น พฤติการณ์ที่อาจ “ล้มล้างการปกครอง” หรือขัดต่อหลักประชาธิปไตย ศาลรัฐธรรมนูญได้รับบทบาทสำคัญในการวินิจฉัยและลงโทษ ซึ่งรวมถึงการยุบพรรค และเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรค โดยข้อเสนอแนะที่พบในงานวิจัย มีดังนี้ 1) ควรต้องทำการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 132 วรรคสาม และหมวด 8 บทกำหนดโทษ โดยวางหลักปฏิบัติให้พิจารณาแยกความรับผิดชอบระหว่างการกระทำของหัวหน้าพรรค กรรมการบริหารพรรค และผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคกับการยุบพรรคการเมือง โดยกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิดนั้น เพื่อให้กฎหมายมีความสมบูรณ์ของกฎหมายยิ่งขึ้น อันเป็นการรักษาความเป็นธรรมและเสถียรภาพทางการเมือง 2) ควรต้องทำการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 134 และมาตรา 136 วรรคสอง เกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยพิจารณา

ข้อเท็จจริงเป็นการเฉพาะรายกับหลักความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดตามหลักกฎหมายทั่วไปของกฎหมายอาญา เพื่อให้กฎหมายมีความชัดเจนในการบังคับใช้ อีกทั้งยังช่วยคุ้มครองบุคคลจากการถูกกล่าวหาหรือรับผิดในความผิดที่ตนไม่ได้กระทำตามหลักความยุติธรรมที่ว่า บุคคลควรรับผิดชอบเฉพาะสิ่งที่ตนเองได้กระทำไป และ 3) ควรต้องทำการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 138 โดยกำหนดให้กรรมการบริหารพรรคสามารถใช้สิทธิโต้แย้งความผิดที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองได้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าข้อกล่าวหาหรือข้ออ้างนั้นไม่ถูกต้อง ไม่สมบูรณ์ หรือมีข้อบกพร่อง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเป็นไปตามหลักเหตุผลเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นในระบอบประชาธิปไตย หากประเทศไทยมีการปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม หลักสิทธิมนุษยชน และแนวทางที่เป็นที่ยอมรับของประชาคมโลก เช่น หลักการของที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโลก (WCCJ) จะส่งผลดีอย่างยิ่งต่อพรรคการเมืองและประเทศโดยรวม กล่าวคือ จะช่วยส่งเสริมความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางการเมือง โดยหลีกเลี่ยงการลงโทษบุคคลที่มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิด อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมระบบพรรคการเมืองแบบพหุนิยมซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ การแก้ไขกฎหมายดังกล่าวยังจะช่วยยกระดับความน่าเชื่อถือของศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรตุลาการต่อสาธารณชน ทั้งในประเทศและในเวทีระหว่างประเทศ ลดแรงเสียดทานจากประชาคมโลก และเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับพรรคการเมือง อันจะนำไปสู่เสถียรภาพทางการเมืองในระยะยาว พรรคการเมืองสามารถดำเนินกิจกรรมและวางแผนทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ต้องกังวลกับบทลงโทษที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่เป็นธรรม ในขณะเดียวกันก็ช่วยให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในระบบการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนก วงศ์ตระหง่าน. (2536). พรรคการเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมพล ทอธรรมชาติ. (2524). วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย. กรุงเทพมหานคร: ดวงดีการพิมพ์.
- ชรินทร์ สันประเสริฐ. (2554). พัฒนาการของรัฐไทย ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของการเมืองไทย หน่วยที่ 4. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2568). ศาลรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพีเพรสจำกัด.
- บรรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). การสร้างธรรมาภิบาล. (Good Governance) ในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2542). การเลือกตั้งและพรรคการเมือง:บทเรียนจากเยอรมนี. กรุงเทพมหานคร: สุขุมและบุตร.
- ปริญญ์ ศรีเกตุ. (2560). ความชอบธรรมในการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มาซึ่งวุฒิสภา พ.ศ. 2550. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.
- ไพจิตร ปุญญพันธ์. (2538). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.

วรยุทธ วุฒิจาม. (2564). การยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมติเสียงข้างมากธรรมดา. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.

สิริกร สายสิน. (2560). ปัญหาการจำกัดสิทธิของบุคคลหรือคณะบุคคลที่กระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุทธิชัย หล่อตระกูล. (2566). ปัญหาการยุบพรรคการเมืองที่มีผลกระทบต่อพรรคการเมืองไทย. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 3(3), 567-580.

อภิชัย พาบ. (2567). ปัญหาการเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองศึกษากรณีความผิดเกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Merse, Y. (2006). The dissolution of political parties: The problem of internal democracy. International Journal of Constitutional Law, 4(1), 84-113.